

זהים ולא זהים

מוגש על ידי מ.ת.י., מחקר התאומים הישראלי

ד"ר אריאל כנפו, המחלקה לפסיכולוגיה, האוניברסיטה העברית בירושלים (mehkar.teomim@gmail.com)

הורים לתאומים, שלום,

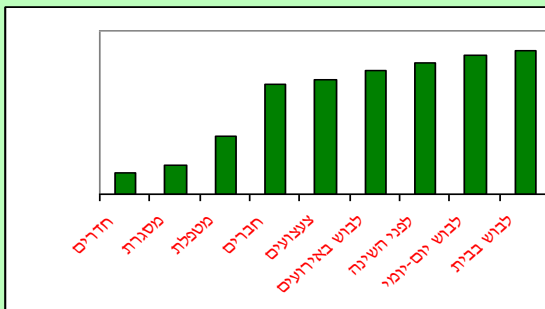
בימים אלו אנו עורכים מחקר תאומים ישראלי חסר תקדים מבחינת היקפו. אף שהמחקר עדיין רחוק מסיומו, כבר עתה הוא מחקר התאומים הגדול ביותר שנערך בארץ עד היום! המחקר עוסק בהתנהגות חברתית והתפתחותית של ילדים. חלק מהמחקר (כיום בקרב ילדים בני שלוש עד חמש) נערך באוניברסיטה העברית, במעבדה מותאמת לילדים שבנינו לשם כך במיוחד. חלק לא פחות חשוב נערך באמצעות שאלונים שעליהם עונים הורים. כהורים לתאומים, אתם ודאי מסכימים אתנו שלגדל שני ילדים שנוולדו יחד זו חוויה מיוחדת במינה, הראויה למחקר. אתם מוזמנים להיכנס לאתר האינטרנט שלנו, www.teomim.com ולהוות חלק מקהילת תאומים לומדת וכזו שעוזרת לנו ללמוד. אולי תוכלו להשתתף, ואולי תוכלו לספר על המחקר שלנו להורי תאומים אחרים, שיכולים להתעניין במחקר. בכל שאלה נשמח לעמוד לרשותכם בטל' 02-5883798 או בדוא"ל mehkar.teomim@gmail.com

תודה,
צוות המחקר.

יחידה אחת, או שניים נפרדים?

ממצאים חדשים של מחקר התאומים הישראלי

ישנם דברים רבים שתאומים יכולים להיות שותפים בהם, החל מצעצועים ובגדים, ועד חברים משותפים. לפעמים הרצון לשתף מגיע מההורים, ולפעמים מהתאומים עצמם. פעמים רבות, רמת השיתוף נובעת מהנטייה לראות בתאומים יחידה אחת, או מהשאיפה להבליט את ה"תאומיות" של הילדים. במחקר התאומים הישראלי בדקנו באילו דברים רמת האחידות בין התאומים גבוהה רבה יותר, ובאילו פחות. הממצאים מופיעים בגרף שלפניכם (ככל שהעמודה גבוהה יותר, כך מידת השוני גבוהה יותר):

ממצא מעניין הוא כי מידת האחידות משתנה לפי סוג התאומים: כשבוחנים רק את המשתנים בהם להורים יש שליטה (כמו חדרים משותפים), נמצא שיש הבדל מובהק ברמת האחידות (עד כמה התאומים נפרדים או לא) של תאומים לא זהים ממין שונה לעומת תאומים לא זהים מאותו המין: האחידות אצל תאומים ממין שונה נמוכה משמעותית מאשר אצל תאומים מאותו מין, זהים או לא זהים.

אבל, אם נסתכל על רמת האחידות בדברים בהם לתאומים יש שליטה כלשהי (למשל, חברים משותפים), נגלה שמידת הפרדה של תאומים לא זהים (ממין שונה ואפילו מאותו מין) גבוהה משמעותית משל תאומים זהים. כלומר, הנטייה של תאומים להפרדה קשורה לזהות הגנטית שלהם.

לסיכום, פעמים רבות ישנה התייחסות לתאומים כישות אחת, תחושה שלפעמים אף התאומים עצמם מגבים אותה, ורצוי לא לשכוח שבסופו של דבר מדובר בשני ילדים שונים. דבר חשוב נוסף שעולה מהנתונים הוא כי הילדים עצמם מעצבים את סביבתם החברתית (בחירת חברים דומים או שונים) במידה רבה.

"תאומים וירטואליים" מלמדים אותנו על

אינטליגנציה

האם תאומים דומים בגלל הגנים המשותפים שלהם, או אולי בגלל הסביבה הזוהה? מחקרים רבים ניסו לענות על שאלה זו. דרך חדשה יחסית ומיוחדת לבדוק זאת היא באמצעות מחקרים על **תאומים וירטואליים**, שהם זוגות של אחים ללא קשר דם בני אותו גיל, אשר גודלו יחד באותה המשפחה מגיל ינקות. מבחינות רבות הם כמו תאומים דיזיגוטיים - הם אחים בני אותו גיל שאינם דומים במראה, ואשר גדלים באותה הסביבה. עם זאת, קיים הבדל חשוב בין "תאומים וירטואליים" לבין דיזיגוטיים - הגנטיקה. הבדל זה מאפשר נקודת מבט חדשה על ההשפעות של סביבה מול גנטיקה. מחקר בחן את מידת ההשפעה של סביבה מול גנטיקה על אינטליגנציה: נדגמו 21 זוגות של "תאומים וירטואליים" בגילאי 4-7 ומשני המינים, אשר אחד מהם או שניהם מאומצים (הקפידו לדגום ילדים שנכנסו למשפחות המאמצות בגיל פחות משנה). ההפרש המירבי בין שני האחים היה 9 חודשים, מתוך רצון לוודא כי שני האחים יהיו באותו השנתון בבי"ס (שכן נמצא קשר בין אינטליגנציה למספר שנות הלימוד בביה"ס).

ה"תאומים הוירטואליים" עברו מבדקי אינטליגנציה שונים בעוד ההורים מילאו שאלונים.

תוצאות המחקר היו מפתיעות: המתאם בין זוגות התאומים הוירטואליים היה נמוך מאוד - 0.17 בלבד! תוצאה זו מרמזת שלמרות שתאומים וירטואליים גדלים יחד, לסביבתם המשותפת יש השפעה נמוכה על אינטליגנציה. מכאן עולה כי אנשים מגיבים לסביבה במידה רבה על פי נטייה מולדת הקיימת אצלם. כלומר, לגנטיקה יש חשיבות רבה, שכן היא קובעת את התגובה לסביבה. עמדה זו סותרת את התיאוריה לפיה דמיון בהתנהגות תאומים זהים נובע בעיקר מסביבתם המשותפת.

סיכום מאמר מאת:

Segal, Nancy L., Journal of Educational Psychological Association (1997)

התפתחות שפה בקרב תאומים

תקציר מאמר מאת K. Thorpe (2006)

ייחודית, ושתופעה זו קיימת גם בקרב ילדים יחידים, אף שלעיתים רחוקות.

אפשרות אחרת קשורה ללידת התאומים: סיבוכים לפני לידה נפוצים יותר בהריונות תאומים, ואף ללא סיבוכים יש הסתברות גבוהה יותר לבעיות נוירולוגיות קלות בקרב תאומים. בעיות אלו יכולות לגרום לקשיי שפה. עם זאת, המחקרים האחרונים שבחנו תופעות אלו לא מצאו מספיק ממצאים תומכים, כך שכנראה גם זו אינה הסיבה העיקרית לעיכוב בהתפתחות השפה אצל תאומים. אם כן, ממה נובע העיכוב?

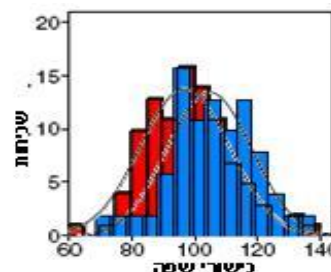
נראה שהגורם העיקרי הוא הסיבה החברתית של התאומים, הגדלים תאומים נמצאות בסיכון גבוה יותר לדיכאון שלאחר לידה, ולכן הן פחות בסביבה שונה מזו של ילד יחיד. נמצא שאמהות שילדו מעוררות ומגיבות לילדים. אולם יותר מזה, אף ללא מצב דיכאון אחר לידה, סגנון ההורות משתנה כאשר מדובר בתאומים: כל ילד מקבל פחות תשומת לב בכל שלב התפתחותי משום שתשומת הלב צריכה להתחלק בין שני התאומים. לבסוף, תאום מבלה זמן רב עם אח או אחות באותה רמת התפתחות כמו שלו, דבר שגם יכול להוות גורם למיעוט מילולי ולהסביר את העיכוב. ואכן, מחקרים שבחנו השערות הללו מאוששים אותן.

איך אפשר להתגבר על העיכובים בשפה?

שיפור איכות הסביבה במשפחה: הקלה להורים במטלות הבית ובילוי יותר זמן איכות עם הילדים יוכלו לאפשר יותר פניות של ההורים לתאומים, וגם הענות טובה יותר. גם תמיכה נפשית להורים באמצעות פורומים ומפגשים עם הורי תאומים אחרים יכולים להקל על הקושי הנפשי ובכך לשפר את הענות ועוררות ההורים. בנוסף, אפשר להתגבר על העיכוב על ידי שיפור סביבת השפה באמצעות פעילויות מחוץ לבית. בצורה הזו הם ייתקלו ביותר סיטואציות חברתיות ולכן תזרוז התפתחות השפה.

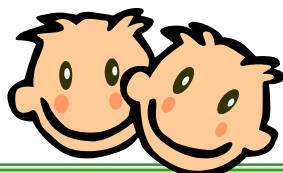
למה הם עוד לא מדברים טוב? האם שלהם כבר דיבר המון כשהיה בגילם... נשמע מוכר? כנראה בגלל שהתפתחות השפה בקרב תאומים אכן איטית יותר מאשר בקרב ילדים יחידים, בעיקר בזוגות בנים. אומנם העיכוב לא גדול במיוחד – מחקרים מצאו טווחי זמן עיכוב הנעים מ-1.7 חודשים ועד 8 חודשים, והעיכוב הולך ונעלם עם התבגרות התאומים, ובכל זאת הנושא חשוב שכן הוא יכול להשפיע על הישגים לימודיים ורווחה פסיכולוגית של הילד.

בתרשים מובאות תוצאות מבחן שפה לילדי הגן שערכו החוקר מייקל ראטר ושותפיו. ניתן לראות כי ישנם הבדלים בשפה בין תאומים (העמודות האדומות והעקומה השמאלית) ליחידאים (העמודות הכחולות והעקומה הימנית). הבדל זה נחשב להבדל מסדר גודל בינוני. אך לא פחות חשוב לשים לב לכך שבשני סוגי הילדים יש לשפה "התפלגות פעמונית". כלומר יש הבדלים רבים בין הילדים, כאשר רוב הילדים במרכז, מיעוטם בעלי יכולת גבוהה מאד, ומיעוטם בעלי יכולת נמוכה מאד.

ממה נובע העיכוב בשפה?

חשוב לציין שהעיכוב בהתפתחות השפה אצל תאומים נובע פחות מגורמים גנטיים, ויותר מגורמים סביבתיים שונים: סיבה אפשרית אחת היא "שפה תאומית" – שפה פרטית ומיוחדת שמתפתחים שני התאומים על מנת לתקשר זה עם זה. נמצא כי תאומים בעלי שפה משלהם הם בעלי עיכוב שפה, אולם תופעה זו כנראה פחות נפוצה ממה שנהוג לחשוב. בנוסף, מסתבר שלא רק לתאומים יש שפה אישית

לבוש תאום

להורים יש תפקיד מרכזי ביצירת הסביבה של ילדיהם התאומים. לדוגמה, ההורים לעיתים מעודדים את התאומים להתנהג בצורה דומה ומתייחסים אליהם בתור זוג. תאומים זהים עלולים לפתח מערכת יחסים קרובה בגלל שהוריהם מצפים מהם להיות קרובים ומייצרים להם הרבה חוויות משותפות. כך גם הורים המלבישים את התאומים בצורה דומה גורמים להם להתנהג כתאומים ולהזדהות זה עם זה. אולם גם לתאום עצמו יש תרומה לעיצוב זהותו האישית.

מחקר שנערך באנגליה בחר להתייחס לשאלת הזהות התאומית דרך בגדי התאומים. הזהות מוצגת כסינתזה של זהות פנימית (איך האדם מגדיר את עצמו) וזהות חיצונית (איך אחרים מגדירים אותו), שעליה אחראים גם התאומים עצמם וגם הוריהם. הלבוש נבחר כיוון שהוא כלי חשוב אותו ההורים והתאומים מנצלים בכדי להדגיש (או לחילופין, לנסות להסתיר) את הזהות של התאומים.

במחקר השתתפו 21 תאומים, זהים ולא זהים, מגיל 8 ועד 36, שכן מטרת המחקר היתה לבדוק כיצד תאומים מציגים את זהותם לאורך חייהם. נמצא, כי כל ההורים בחרו בתחילה להלביש את התאומים באופן המשדר תאומות ברמות שונות: תאומים, בעיקר לא זהים מאותו המין, הולבשו בשנותיהם הראשונות בדרך כלל בצורה זהה, ותאומים זהים (שהחשש מפני "חוסר אינדיווידואליות" מטריד את הוריהם יותר) הולבשו בדרך כלל בבגדים דומים אך בצבעים שונים או שוני מסוג אחר. כפי שניתן לצפות, תאומים ממין שונה היו הראשונים שהולבשו בצורה שונה, כל אחד בהתאם למינו.

כל ההורים אשר השתתפו במחקר האמינו שיבוא יום בו ילדיהם לא ילבשו בגדים דומים. ואכן ברגע בו ניתנה הזכות לתאומים להחליט מה ללבוש, הם בדרך כלל בחרו ללבוש בגדים שונים. לדוגמה, אחד המשתתפים אמר שהוא ואחיו נמנעו מלהתלבש בצורה זהה כדי שלא יתייחסו אליהם בתור "יחידה אחת". משתתפת אחרת סיפרה כי כאשר היא ואחותה לבשו את אותם הבגדים, כל החברות היו צוחקות עליהן. בחירות אלו אולי לא מפתיעות, שכן בניגוד לתינוקות ופעוטות המושכים תשומת לב חיובית מהסביבה, בני נוער עלולים לקבל יחס מלגלג כאשר הם לבושים דומה.

ניתן אם כן לסכם, שהביגוד אכן משדר זהות וגורם לחברה להתייחס לתאומים כ"תאומים". ממצאי המחקר מציעים כי לעומת השנים הראשונות בהן ההורה שולט בילדו ובוחר עבורו מה ללבוש, הילד המתבגר מחליט בעצמו כיצד ייראה הוא ועתידו. כך התאום נוטל חלק פעיל ביצירת זהותו הפנימית, ובניסיון לעצב את הדעה של אחרים כלפיו.